

„Nem súlyed az emberiség!”...

**Album amicorum
Szörényi László LX. születésnapjára**

Főszerkesztő: JANKOVICS József
Felelős szerkesztő: CSÁSZTVAY Tünde
Szerkesztők: CSÖRSZ Rumen István
SZABÓ G. Zoltán

Nyitólap: www.iti.mta.hu/szorenyi60.html

MTA Irodalomtudományi Intézet
Budapest, 2007

PÁLFFY GÉZA

A Szent Korona és a koronálása balesete 1638-ban

Legbecesebb nemzeti ereklyénk, a Szent Korona több évszázados kalandos sorsa jól jelképezi a Magyar Királyság viharos történelmét. Történetének tudományos feldolgozásai-
ból¹ jól ismert, hogy számos alkalommal idegenbe menekítették, vagy hurcolták. Így járta meg 1304-ben Csehországot; volt 1440 és 1463 között III. Frigyes császár birtokában Ausztriában; tartották a 14. század első évtizedében, majd 1551 előtt éveken át Erdélyben; vitték a török veszély miatt 1663-ban Bécsbe, illetve 1683-ban Linzbe, majd Passaubá; volt 1784-től hat esztendőn át II. József király bécsi kincstárában, mígnem a II. világháború végén, Németországot megjárva, az Amerikai Egyesült Államokba került, ahonnan csak 1978. január 5-én tért vissza. De igen viszontagságos története² folyamán az is meg-

- 1 A teljesség igénye nélkül a legfontosabb tudományos feldolgozások (további bőséges irodalommal): IPOLYI Arnold, *A magyar Szent Korona és a koronázási jelvények története és műleírása*, Bp., 1886; Magda von BÁRÁNY-OBERSCHALL, *Die Sankt Stephans Krone und die Insignien des Königreiches Ungarn*, Wien–München, 1961; DEÉR József, *Die Heilige Krone Ungarns* (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften 91) Graz–Wien–Köln, 1966, ill. magyar verziója: *A magyarok Szent Koronája*. Budapest–Máriabesenyő, 2005; BENDA Kálmán, FÜGEDI Erik, *A magyar korona regénye*, Bp., 1979; KOVÁCS Éva–LOVAG Zsuzsa, *A magyar koronázási jelvények*, Bp., 1980; *Insignia Regni Hungariae I, Studien zur Machtsymbolik des mittelalterlichen Ungarn*, hrsg. Zsuzsa LOVAG, Bp., 1983; LOVAG Zsuzsa, *A magyar koronázási jelvények*, Bp., 1986; BERTÉNYI Iván, *A magyar Szent Korona*, 9. bőv. kiad. Bp., 1996; TÓTH Endre–SZELÉNYI Károly, *A magyar Szent Korona: Királyok és koronázások*, 2. kiad. Bp., 2000; *Koronák, koronázási jelvények. Crowns, coronation insignia*, szerk. BENDE Livia–LŐRINCZY Gábor, Ópusztaszer, 2001; Roger Cornelis Emil TESZELSZKY, *De sacra corona regni Hungariae: de kroon van Hongarije en de ontwikkeling van vroeg-moderne nationale identiteit (1572-1665)*, Groningen, 2006 (Phil. Diss. Proefschrift.). – Az alábbiakban a koronára vonatkozó legfontosabb történeti adatok e munkákból származnak; vö. még a koronázások kapcsán a 7. jegyzetben idézett feldolgozásokat.
- 2 Ebből adódik, hogy a Szent Korona történetéről a rendszerváltást megelőzően, de különösen azután – saját szakterületükön igen elismert fizikusok, mérnökök, ötvösök stb. tollából – sajnos számos népszerűsítő jellegű, kevésbé szakszerű, főként prekoncepciók vezérelte, olykor fél- és

esett, hogy – mint 1440 februárjában – ellopták, vagy – miként 1849 nyarán vagy 1945 tavaszán – titokban elásták. Mindezeket a megpróbáltatásokat szinte csodával határos módon mégis túlélte, noha az ezek során ért kisebb-nagyobb sérülések szerfelett megviselték, és legkülönbözőbb részein mind a mai napig örök nyomot hagytak. Elegendő csupán keresztjének elferdülésére, három keresztpántjának nyílt törésére, az idők folyamán eltört drágakövei utólagos pótlására vagy éppen zománcképeinek sérüléseire gondolnunk.

Bár a Szent Korona említett hányattatásainak történeti körülményeit viszonylag jól ismerjük, a rajta látható sérülések keletkezéséről meglehetősen kevés konkrét történeti információval és forrással rendelkezünk. Kivételt talán egyedül két esemény jelent, amikor 1551 júliusában Izabella királyné a korona I. Ferdinándnak való visszaadása előtt egy liliomos keresztet vagy liliom alakú részt letört róla, illetve amikor 1849 és 1853 között az elásott koronázási jelvények a föld alatt jelentősen károsodtak. Az információk hiánya azonban nem pusztán azzal magyarázható, hogy a korona mindenkori sérüléseiről évszázadokkal ezelőtt (hangsúlyoznánk: teljesen érthetően) nem készültek modern „baleseti láttelepek”, hanem azzal is, hogy újabb kori történetét – ellentétben a gondosan feltérképezett középkorral – a történeti, művészet- és irodalomtörténeti kutatás még nem tárta fel szisztematikusan. Azaz: bár csaknem hihetetlen, de mind a mai napig nincsenek szisztematikusan összegyűjtve ábrázolásai és újabb kori történetének írott forrásai.³ Ezért minden olyan újonnan előkerülő forrásadat külön figyelmet érdemel, amely a magyar történetírás és kultúrtörténet ezen adósságát csökkentheti. Az alábbiakban egy ilyen különleges ajándékkal szeretném 60. születésnapja alkalmából köszönteni Szörényi Lászlót, az MTA Irodalomtudományi Intézetének a történet- és irodalomtudomány mezsgyéit gyakran és eredményesen „bebarangoló” igazgatóját.

áltudományos, valamint dilettáns munka született. Sőt, egyes szerzőknél az is megfigyelhető, hogy korábban mérsékelt véleményeiket alakították át utóbb – a társadalomtudomány kutatási normáit és eredményeit a legminimálisabb mértékben sem tekintetbe vevő – fantáziadús elképzelésekké. Az 1986 előtt megjelent efféle munkákra összefoglalóan: LOVAG Zsuzsa, *A korona-kutatás vadhajtsái*, Művészettörténeti értesítő, 35 (1986)/1–2, 35–48.; Vö. még KOVÁCS Éva, *A magyar koronázási jelvénygyűjtés kutatásának hat éve, uo.*, 25–34. és újabb kiadása: KOVÁCS Éva, *Species modus ordo: Válogatott tanulmányok*, Bp., 1998, 386–400., ill. az utóbb készültek (a teljesség igénye nélkül): CSOMOR Lajos, *Magyarország Szent Koronája*, Vaja, 1986; UŐ, *Szent István koronája nyomában*, Bp., 1987; UŐ, *Ófelsége, a Magyar Szent Korona*, Székesfehérvár, 1996; SZIGETI István, *A Szent korona titka*, 2. jav. bőv. kiad. Aachen, 1996; PAP Gábor, *Angyali korona, szent csillag*, Jászberény, 1997; FERENCZ Csaba, *Szent István király koronája*, Bp., 2000; MOLNÁRFI Tibor, *A Szent Korona misztériuma (A Szent Korona és a kozmosz)*, Bp., 2001. – Vö. még egy népszerűsítő vállalkozás: FEKETE György–SUNYOVSKY SYLVIA, *A Szent Korona ezer arca*, Bp., 2001.

3 Az eddigi eredményekre vö. *A korona kilenc évszázada: Történelmi források a magyar koronáról*, vál. és szerk. KATONA Tamás, Bp., 1979. (Bibliotheca Historica sorozat) és újabban több fontos megállapítás, főként Révay Péter és Berger Illés munkássága kapcsán: TESZELSZKY, *De sacra corona*, i. m.

A korona ládán kívüli életéről

A Szent Korona kora újkori történetének kutatási hiányosságait jól bizonyítja, hogy a vele 1978 legelején az Amerikai Egyesült Államokból hazatért, több mint 70 irat közzétételére csupán negyedszázad elteltével, 2003-ban került sor.⁴ Ezek, az 1638 és 1942 közötti időszakból fennmaradt iratok elsősorban az 1608. évi pozsonyi országgyűlés azon rendelkezésének értelmében készültek, amely előírta, hogy a koronázási jelvényeket őrző láda tartalmát azok használatát követően a felső- és az alsótábla képviselőinek jelenlétében, darabról darabra leltározni, majd visszahelyezésük után a ládát bezárni és a zárat szabályozott formában megpecsételni szükséges.⁵ A leltár-jegyzőkönyvek a jövőbeli kutatás számára óriási segítséget jelentenek, de egyúttal több szempontból is új vizsgálatokra készíthetik a koronázási jelvények történetével foglalkozókat.

Egyrészt: mivel a koronáladát szinte kizárólag a király- és királynékoronázások, illetve kivételes esetekben a korona menekítése idején nyitották fel, ezeknek a forrásoknak köszönhetően immár szinte csaknem pontosan tudjuk, hogy a Szent Korona mikor élt ládán kívüli életet. Ennek azért van különös jelentősége, mert a koronát csakis ezekben a néhány napos periódusokban használták, majd tették utóbb egyre gyakrabban közszemlére, azaz a korabeli politikai elit tagjai, illetve később a nagyközönség is csupán ekkor láthatta. Sőt, a rajta bekövetkezett sérülések túlnyomó része is szinte biztosan ezen rövid időszakokból származhat, hiszen a ládán belül a már a középkor óta külön tokban (tékában) őrzött koronát valóban komoly sérülés csak a ládával történt igen súlyos „baleset” során érthette.

Másrészt: az újonnan közzétett okmányok felhívják a figyelmet arra is, hogy a magyar uralkodók mellett feleségeik pozsonyi, soproni, majd később budai koronázásai alkalmával szintén rendszeresen használták a Szent Koronát. Azzal ugyanis – a középkori hagyományoknak megfelelően – a királynék jobb vállát, mintegy az uralkodó támaszát, érinteni kellett; miként ez már bizonyíthatóan így történt I. Miksa magyar király (1564–1576) felesége, Mária királyné 1563. szeptember 9-én a pozsonyi Szent Márton templomban tartott szertartásán is.⁶ Azaz a jövőben a királykoronázások mellett érdemes lesz a király-

4 *A koronázási jelvények okmányai*, szerk. SZVITEK Róbert József–TÓTH Endre, Bp., 2003 (Bibliotheca Humanitatis Historica XVIII.).

5 1608. koronázás utáni 16. tc. 1. §. *Magyar törvénytár / Corpus Juris Hungarici. 1608–1657. évi törvényczikkek*, Magyarázó jegyzetekkel kíséri MÁRKUS Dezső, Bp., 1900, 34–35.; vö. még újabban FAZAKAS László–HEGEDŰS Ernő–HENNEL Sándor, *A Szent Korona őrzése: A koronaőrök, a koronaórség*, Bp., 2002.

6 *A korona kilenc évszázada*, i. m., 189. (Liszthy/Listhius János magyar királyi titkár latin nyelvű leírása) – Vö. még „die künigin, gleichfalls mit aller gebürenden küniglichen solennitet und ceremonien, wie es in der hungerischen khünigin crönungen von allters heer gebreuchig, gecrönt worden.” *Die Krönungen Maximilians II. zum König von Böhmen, Römischen König und König von Ungarn (1562/63) nach der Beschreibung des Hans Habersack*, hrsg. Friedrich EDELMAYER–Leopold KAMMERHOFER et alii, Wien, 1990, 202 (Fontes Rerum Austriacarum I.,

néknak a kutatásokból ez ideig többnyire mellőzött⁷ kora újkori szertartásait alaposabban megvizsgálni, illetve a két eseménytípusra vonatkozó forrásokat (koronázási ordókat, ceremónia-jegyzőkönyveket, különféle jelentéseket, követi beszámolókat, országgyűlési naplókat, metszeteket és egyéb ábrázolásokat stb.) szisztematikusan összegyűjteni, hiszen ezek a koronázási jelvények történetéhez is fontos adatokat szolgáltathatnak.

Végül: a koronázási lakomákról újabban folytatott kutatásaink⁸ során szembesültünk azzal a ténnyel, hogy a közfelfogással ellentétben nem pusztán a koronaöröknek volt lehetőségük a Szent Korona alaposabb szemügyre vételére; noha nekik is csupán az említett rövid periódusokban, a koronázások közötti időben – a koronának a lepecsételt ládában tartása miatt – viszont egyáltalán nem.⁹ A magyar politikai és a bécsi udvari elit jelesebb képviselői tehát a koronázási jelvények elővételekor és visszatételekor, valamint a koronázási szertartás egy-egy fázisában (például a sekrestyebeli előkészületekkor vagy a koronázási menetben, amikor a jelvényeket maguk vitték, esetleg a koronázás utáni napokban), népesebb csoportjaik pedig a ceremónia világi részének utolsó elemét alkotó díszbéd alkalmával a koronát megtekinthették, sőt néhányan akár alaposabban

Scriptores 13.). – Hans Habersack, Ferdinánd főherceg tanácsosa és titkára német nyelvű leírása. Vö. még újabban Štefan HOLČÍK, *Pozsonyi koronázási ünnepségek 1563–1830*, ford. MAYER Judit, 4. bőv. kiad., Bratislava, 2005, 28.

- 7 A kora újkori királyné-koronázások elfeledését mi sem bizonyítja jobban, minthogy dátumaik *Magyarország történeti kronológiájában* (II. köt., 1526–1848, szerk. BENDA Kálmán, 3. kiad., Bp., 1989) sem szerepelnek. – Az eddigi eredményekre vö. Martinus Georgius KOVACHICH, *Solennia inauguralia serenissimorum ac potentissimorum principum utriusque sexus, qui ex augusta stirpe Habsburgo-Austriaca Sacra Corona Apostolica in reges Hungarorum, reginasque periodo tertia redimunt*, Pest, 1790; FORRAY Teréz, *A magyar királyok koronázási szertartásai*, Szeged, 1929; BARTONIEK Emma, *A magyar királykoronázások története*, Bp., 1939, reprint: 1987 (A Magyar Történelmi Társulat könyvei IV.), valamint újabban HOLČÍK, *Pozsonyi koronázási ünnepségek, i. m.* és KALMÁR János, *Királyné-koronázás Pozsonyban 1714-ben = Idővel paloták...: Magyar udvari kultúra a 16–17. században*, szerk. G. ETÉNYI Nóra–HORN Ildikó, Bp., 2005, 215–231. – Érdeemes végül megjegyezni, hogy a kora-újkori koronázásokról a neves piarista történész, Takáts Sándor már a 20. század elején tervezett egy kötetet, amely azonban sajnos nem készült el. Anyaggyűjtésének egy része viszont hagyatékában a Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltárában (Takáts Sándor hagyatéka, Saját kéziratok 27. jelzet alatt) megtalálható.
- 8 PÁLFFY Géza, *Koronázási lakomák a 15–17. századi Magyarországon: Az önálló magyar királyi udvar asztali ceremóniarendjének kora újkori továbbéléséről és a politikai elit hatalmi reprezentációjáról*, *Századok*, 138 (2004)/5, 1005–1101.
- 9 Erre természetesen még a neves koronaörök, Révay Péternek sem volt lehetősége, miként erre újabban Bertényi Iván felhívta a figyelmet. BERTÉNYI Iván, *Révay Péter Magyarország Szent Koronájáról írt munkájának történeti forrásértéke = A történelem és a jog határán: Tanulmányok Kállay István születésének 70. évfordulójára*, szerk. SEIFERT Tibor, Bp., 2001, 25.

meg is szemléltették. A lakomák alatt ugyanis a koronát egy díszes aranyozott ezüsttálon – szintén követve a késő középkori hagyományokat – 1647-ig a királyi asztalfőre, azután pedig egy külön kis asztalra helyezték, amely mellett a bankett egész ideje alatt a két magyar koronaőr teljesített őrszolgálatot. Mindez azután szokásban maradt egészen az utolsó királykoronázásig, IV. Károly 1916. december 31-én tartott budai ünnepi ebédjéig.¹⁰

Mind eleinte a királyi ebédlőasztalon, mind utóbb a külön kis asztalkán a nyilvános koronázási lakomát végignéző több tucatnyi magyar és idegen főméltóság egy részének bizonyosan lehetősége nyílt a ritkán látott különleges tárgy megszemlélésére. A korona nyilvános helyre tételének legfőbb célja ugyanis éppen az volt, hogy „az étkezés alatt [a jelenlévők] megtekinthessék” – miként ezt a bártfai követek 1638 februárjában országgyűlési naplójukban külön kiemelték.¹¹ Ezzel magyarázható tehát, hogy a Szent Koronáról a Révay Péter nevezetes koronátörténetében¹² 1613-ban megjelent és több fiktív, idealisztikus elemet tartalmazó, de későbbi kiadásainak köszönhetően széles körben elterjedt metszettel ellentétben rendelkezünk a koronát sokkal hitelesebb formában mutató ábrázolásokkal. Ezek közé sorolható például az, az újonnan előkerült elől- és hátulnézeti kép, amely II. Ferdinánd 1618. július 1-én tartott koronázása alkalmával vagy esetleg már azt megelőzően készült,¹³ vagy a III. Ferdinánd trónörökös magyar királyi portréján látható korona-ábrázolás. Ez utóbbit az 1625. december 8-ai soproni koronázás–koronázási lakoma alatt vagy azt követően, személyesen végzett, alapos szemrevételezés segítségével vagy esetleg egy a koronáról (valaki által) készített, még lappangó vagy elpusztult színes rajz alapján festett a neves flamand művész, Justus Sustermans.¹⁴

10 PÁLFFY, *Koronázási lakomák, i. m.*, 1051–1052.

11 A korona „,apponitur mensae, ut inter prandendum contempletur.” Magyar Országos Levéltár, Budapest [= MOL]; Regnicolaris levéltár, N 114, Kovachich Márton György gyűjteménye, Acta diaetalia [= N 114] Köt. 1. fol. 111.

12 Petrus RÉVAY, *De Sacrae Coronae regni Hungariae ortu, virtute, victoria, fortuna, annos ultra DC clarissime brevis Commentarius*, Augsburg, 1613; magyarul: *A korona kilenc évszázada, i. m.*, 195–232.

13 MOL, Magyar Kancelláriai Levéltár, A 95, Acta diaetalia [a továbbiakban A 95] 1618, fol. 5v. és fol. 13v.

14 A Magyar Nemzeti Galéria tulajdonába 1992-ben került, páratlan értékű festményre Buzási Enikő hívta fel a figyelmet, elsőként publikálta azt, és gondosan feldolgozta történetét, tisztázva szerzőjének személyét is. BUZÁSI ENIKŐ, *III. Ferdinánd mint magyar király (Justus Sustermans ismeretlen műve az egykori Leganés gyűjteményből)*, *A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve*, 1991, 149–158.

Feltört láda – megsérült korona

Az említett néhány napos periódusok történetének gondos feltérképezése a jövőben bizonyosan még számos új adatot, forrást, esetleg ábrázolást tárhat fel legfőbb nemzeti kincsünk hányatott sorsának alaposabb megismeréséhez. Ezt igazolja az alábbi példa is, amely szemléletesen dokumentálja a koronáláda és a Szent Korona ez ideig ismeretlen, 1638. évi súlyos balesetét.

1638. február 14-én kora reggel a pozsonyi Szent Márton dómban III. Ferdinánd magyar király (1637–1657) első felesége, a spanyolok Habsburg ágából származó Mária Anna királyné koronázási szertartására készülődtek. Az 1608. évi említett törvénycikkben előírt és erre az időre már megszilárdult szokásoknak megfelelően a magyar rendek képviselői, Esterházy Miklós nádor vezetésével, közel tucatnyian a templom sekrestyéjében gyűltek össze, hogy ott a királynéi szertartáshoz szükséges és a pozsonyi várból a koronáládaiban már az előző napon leszállított jelvényeket a ceremónia megkezdése előtt körülbelül egy órával előkészítsék. Bár a királynékat egy külön, ún. házikoronával (ném. *Hauskrone*, lat. *corona domestica*) avatták fel, a Szent Koronára – miként arra már utaltunk – természetesen ez esetben is szükség volt, hiszen azzal a királyné jobb vállát érinteni kellett.

A koronáláda felnyitásánál azonban óriási bonyodalom támadt. Erről érdemes meghallgatnunk a sekrestyében végig jelenlévő szemtanúk egyikét, aki országgyűlési naplójában ugyan saját nevének elárulása nélkül jegyezte le a nap legfontosabb történéseit, de akit minden kétséget kizáróan a naplóírásáról egyébként is híres¹⁵ pálóczi Horváth I. Györggyel (†1655. dec. 25.), a diétáról távollévő kelet-magyarországi nagyúr, Bethlen István evangélikus vallású követével azonosíthatunk.¹⁶

15 *Magyar történelmi évkönyvek és naplók a XVI–XVIII. századból. Gyulafy Lestár főljegyzései*, közli SZABÓ Károly; *Martonfalvi Imre deák emlékirata. A pálóczi Horváth család naplója*, közli SZOPORI NAGY Imre, Bp., 1881, 185–213 (Monumenta Hungariae historica 2. Scriptorum XXXI.).

16 Mindez több dologgal is bizonyítható. Egyrészt szemtanúnk az országgyűlésre családi rezidenciájától, nevezetesen pálóczi házától (Ung megyéből) 1637. november 2-án indult, majd hazautazása tizedik napján, 1638. április 3-án érkezett oda vissza, másrészt kiadott családi naplójának erre vonatkozó sorai („Anno Domini 1637. Ez pozsoni gyűlésre indultam pálóczi házamtól die 2-da mensis Novembris.” *A pálóczi Horváth család naplója*, i. m., 197.) nagyrészt megegyeznek országgyűlési diáriumának bejegyzésével („Anno Domini 1637 die 2da mensis Novembris indultunk meg pálóczi házamtól az pozsonyi gyűlésre Szigeti Miklós és Laskai János uramékkal.” lásd a következő jegyzetben idézett forrást, 124.). Vallására: *Uo.*, 175. és 205. – Érdemes megjegyezni, hogy a koronázást követően a diéta tagjai számára tartott lakomán Horváth György a személynök, Mikulich Tamás asztalánál foglalt előkelő helyet (*Uo.*, 194.). Családi naplójában pedig maga állította, hogy „ezen gyűlésben gróf Bethlen István uram követe voltam” (*A pálóczi Horváth család naplója*, i. m., 197.). Az 1642. évi országgyűlésen ugyanakkor már Ung vármegyét képviselte (*Uo.*, 201–202.). Az 1637/38. évi országgyűlésre és részvevőire vö. még ZSILINSZKY Mihály, *Az 1637/8-ki pozsonyi országgyűlés történetéhez*, Bp., 1885, főként 7–12 (Értekezések a történelmi tudományok köréből V. 1.) és ÖTVÖS Lajos, *Az 1637–38. évi országgyűlés*, Bp., 1914.

Ő az egyre feszültebb légkörben zajló eseményeket ékes magyar nyelven az alábbi szavakkal vetette papírra:¹⁷

Anno Domini 1638 die 14 mensis Februarii koronáztuk meg az mi kegyelmes asszonyunkat, Máriát, az mi kegyelmes urunknak 3us Ferdinánd császárnak feleségét Posomban.

Ezen napon gyűltünk az palatinus uram¹⁸ szállására. Azomban palatinus uram az maga házából ki jűve, s mondá: «Jó uraim, az ki kegyelmetek közül az koronát akarja látni, jűjön el velem.» Mi egynehányan elmenénk, azomban az Nagytemplomban menénk.

Ajtónállók ezek voltak: Ezterhaz Pál, Balog István, Veselieni Ferenc, Barkoczi László.¹⁹

Az segrestyében [sic!] bemenénk, az hol az korona volt, ládástul volt. Az domestica koronákot²⁰ is ládástul behozák. Azomban Traufmasdorf [sic!]²¹ uram is bejűve, egy iskatulyát hoz, kiben egynehány kulcs volt.²² Felül az iskatulyán az volt írva, hogy az magyarországi korona ládáinak kulcsai (de nem az volt). Próbálgatták az ládát, de semmiképpen meg nem nyithatták. Lakatosokat hívának. Az ládát két kötélre egy fenyűgerendához felkötöttük. Lippaj Gáspár, Zakani András²³ és én is emeltük fel. Nagy sok veszekedéssel²⁴ az lakatosok az ládát felszaggatták felül. Pléh²⁵ 14 vagyon az ládán.

17 MOL, Regnicolaris levéltár, N 49, Diaetae antiquae Köt. 3. 192. – A forrásszöveget a kora-újkori magyar források kiadására újabban tett javaslatok [BAK Borbála, *A XVI–XVIII. századi magyar nyelvű források kiadásának kérdései*, Fons (Forráskutatás és Történeti Segétdománnyok), 7 (2000)/1, 91–137.] tanulságait felhasználva közöljük.

18 Esterházy Miklós nádor (1625–1645).

19 Az említés sorrendjében: Esterházy Pál bányavidéki végvidéki főkapitány-helyettes, Balogh István tatai kapitány, Wesselényi Ferenc füleki kapitány, a későbbi nádor, valamint Barkóczy László kamarás.

20 értsd: a királynéi koronázáshoz szükséges házikoronát, valamint a császári házi- vagy magánkoronát (*Haus- oder Privatkrone*)

21 Maximilian Graf zu Trauttmsandorf bécsi főudvarmester (1637–1650).

22 Az ez időre kialakult gyakorlatnak megfelelően ugyanis a Szent Korona ládájának kulcsait – a koronázásokat követő lezárás után – a bécsi *Schatzkammer*ben őrizték, így a magyar korona-őröknél csak a ládát rejtő pozsonyi várbeli terem kulcsa volt megtalálható.

23 Lippay Gáspár országbírói ítélmester, királyi táblai ülnök, később a Magyar Kamara tanácsosa, majd elnöke, Zákány András pedig Borsod vármegye követe volt az országgyűlésen.

24 értsd: vesződséggel

25 értsd: pánt, pántlemez

Palatinus uram elsőben is kivevé az palástot, veres tafotával²⁶ volt takarva. Annak utána az cipellőst,²⁷ az is veres tafotával volt átal kötve. Annak utána az Szent István király pallosát, ezek mind voltak kezemben. Annak utána az arany almát,²⁸ egy kis bőr erszényben. Annak utána az szetromot [sic!]²⁹. Annak utána az koronát tokostul. Az koronának az felső réz tokját palatinus urunk felvevé. Az alsó részéből soha semmi-képpen palatinus urunk az koronát ki nem veheté, hanem egy kést kére. Zakani András adá az kését oda. Avval hasítá le az széliben egy darabot, úgy vevé ki osztán az alsó réz tokból az koronát palatinus urunk.

A koronaláda feltörését erősíti meg az esemény egy másik szemtanúja, a neves Abaúj vármegyei követ és ugyancsak királyi táblabíró, Szemere Pál latin nyelvű naplója is; aki tizenkét nappal később, február 26-án a koronázási jelvények visszatételénél is jelen volt.³⁰ Ő ugyan jóval rövidebben és latin nyelven, de szintúgy a vasból készült koronaláda „erőszakkal és igen nagy erővel” való feltöréséről tudósít:³¹

14^a Februarii, quae erat Dominica Quinquagesimae, augusta imperatrix Maria, consors sacratissimi domini, domini imperatoris Ferdinandi Tertii, infantissa Hispaniarum, solenniter et magna cum pompa coronata est in dextro humero in reginam Hungariae. Vivat foeliciter ad emolumentum regni nostri. Mirabilia notanda circa cistam ferream Sacrae Coronae, cujus claves Viennae (ut fertur) oblatae essent, violenter et summa vi adhibita eadem cista effracta esset.

A koronaláda nagy erővel való feltörését a királynéi koronázás már kitűzött időpontja és kezdődő eseményei tették szükségessé. A drasztikus beavatkozás – miként az a leírásokból egyértelműen kiderül – a láda tetejét szinte teljesen szétszaggatta, hiszen tizen-négy pántot kellett róla nagy kapkodás közepette, durva módon lefeszetegetni. A lakatosok által nyilvánvalóan feszítővasakkal végzett beavatkozás azonban a Szent Korona tokját és benne magát a koronát sem kímélte meg. A réztok a láda emelgetése és sietős felszakítása

26 tafota (ném. *Taffet*) = selyemből készült, jó minőségű, a korban kedvelt, drágább szövetfajta, amelyet a 16–17. században Magyarországra többnyire német és itáliai területekről importáltak

27 azaz a királyi cipő (más forrásokban saru), amely sárga bőrből készült, és az 1849 és 1853 közötti esztendőkből jelentős mértékben elrohadt, amikor a koronaláda és a jelvények a föld alatt eláztak

28 értsd: az országalmát

29 azaz a jogart, latinul *sceptrumot*

30 *A koronázási jelvények okmányai, i. m., 33, Nr. 1.*

31 MOL, N 114, Köt. 1. fol. 154. (Barna György és Szemere Pál naplója) – A rövid forrásrészletet a legújabb latin forráskiadási ajánlás [OBORNI Teréz, *A kora újkori latin nyelvű forrásszövegek kiadásáról, Fons, 7 (2000)/1, 67–75* (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok).] elveinek megfelelően közöljük.

közben felülről (esetleg részben oldalról is) szinte biztosan komolyabb nyomás(okat) vagy ütés(eke)t kapott. Másképpen nehezen képzelhető el, hogy a korona úgy beragadt volna tokjának alsó részébe, hogy abból „soha semmiképpen” ne jöjjön ki, és abból végül Zákány András Borsod megyei követ késével kelljen kifeszegeni.

Egyenes vagy ferde kereszt?

A felülről (oldalról) kapott nyomás vagy ütés hatására elsőként a koronából kimagasló keresztnek³² kellett megsérülnie, azaz elferdülnie, amellyel egyidejűleg esetleg a napjainkig megfigyelhető említett keresztpánt-törések egy része is bekövetkezhetett – e törések részben azonban akár korábbi, akár (s talán ez a valószínűbb) későbbi, ez ideig még ismeretlen, hasonló eseményekkel is összefüggésben állhatnak. Bár a fenti leírásokból természetesen nem állapítható meg a sérülések pontos lezajlása és nagysága – erre talán egyedül a koronát javítani kényszerülő, feltételezhetően pozsonyi ötvös számlájából tudnánk következtetni –, azaz érthető módon pontosan nem rekonstruálható a kereszt valószínűsített elferdülésének mértéke és a pántok esetleges törésének módja; ilyen modern jellegű leírást azonban ebből a korból nem is várhatunk. A korona sérülése azonban vitathatatlan, ami azután az ereklyét még „sebezhetőbbé” tette. A megsérült, megdőlt kereszt – ha nem tudták megfelelően stabilizálni – a következő koronázások, illetve az ezekkel járó újabb, akár kisebb-nagyobb hasonló megpróbáltatások (balesetek) alatt újra elmozdulhatott, és a megsérült pántok is könnyen tovább repedezhettek-törhettek. Remélhetőleg ilyen újabb sérülési lehetőségekre is előkerülnek még a jövőben a 17–19. századból források.

Bizonyosak lehetünk viszont abban, hogy a sérüléseket – ha az idő szűke miatt kapkodva is, de – részben megpróbálták helyreállítani, vagy legalábbis a sérült helyeket megerősíteni. Erre utal egyrészt a keresztpántok javításának a koronát megvizsgált ötvösök és restaurátorok (mint például az Esterházy kincsek neves ötvös-restaurátora, Szvetnik Joachim) állítása szerint meglehetősen durva módja, másrészt az is, hogy a Szent Korona történetében szinte páratlan módon, a jelvénycsészék ládába történő visszahelyezésére ezúttal – az általános néhány napos gyakorlattal szemben – február 26-ig tizenkét napot kellett várni.³³ E jelentős idő alatt a koronáládát vagy kijavították, vagy – ami még valószínűbb – egy teljesen új, szintén vasból készült ládára cserélték ki, de a koronát ért kisebb-nagyobb sérüléseket is megpróbálhatták valamelyest helyrehozni.

32 A koronával foglalkozók egy része mind a mai napig vitatkozik azon, hogy ez a korona eredeti keresztje, vagy – ami tudományos szempontból sokkal megalapozottabbnak tűnik – csupán egy, az előbbi kereszt helyére valamikor a 15–16. században újonnan felszerelt aranykereszt.

33 *A koronázási jelvénycsészék okmányai, i. m., 33, Nr. 1.*

Mindezt komoly diszkréció közepette végezték el. A sekrestyebeli baleset ismereteink szerint a 21. század elejéig sohasem került szélesebb körben nyilvánosságra,³⁴ pedig arról a tucatnyi jelenlévő mellett a pozsonyi lakatosoknak és a javításokat végző ötvösmester(ek)nek is tudni kellett. A különleges eseményről még a koronát tokjából kifeszető Esterházy nádor bizalmasa, az országgyűlés eseményeiről részletes naplót vezető, de a sekrestyéből hiányzó karancsberényi Berényi György, ekkor Nyitra vármegyei követ sem tudott, vagy erről egyszerűen hallgatott.³⁵ De Bártfa városának többnyire jól informált követei is csupán a láda feltörésének kurta tényét rögzítették naplójukban.³⁶ A szemtanúk diszkrécióját a korona kiemelt tisztelete mellett az magyarázhatta, hogy a téves kulshozatal és a koronasérülés hírének elterjedése igen kellemetlen megítélésbe hozhatta volna a császár és magyar király legfőbb méltóságait, a bécsi főudvarmestert és a koronát tokjából késsel kifeszető nádort. Még akkor is, ha nyilvánvalóan valamelyik bécsi kincstári alkalmazott figyelmetlensége okozta a koronáláda-kulcsok összekeverését, és ez tette szükségessé a láda feltörését.

Feltételezésünk szerint tehát valószínű, hogy a Szent Korona keresztje az említett különleges balesetnek köszönhetően 1638. február 14-ének reggelén ferdült el, vagy legalábbis sérült meg első ízben jelentősebben. Az elferdült keresztet utóbb valószínűleg többször megpróbálhatták meggyengült helyzetében stabilizálni. 1784-ben azonban már bizonyosan számottevően ferde állapotban volt. Ezen esztendő május 25-én ugyanis a kalapos király, II. József rendeletére Bécsbe szállíttatott koronáról a bécsi főkamrás átvételi jegyzéke egyértelműen azt jegyezte fel, hogy a Szent Korona „keresztje egyik oldalára elnyomódott.”³⁷ Nem sokkal később, 1792-ben Decsy Sámuel nevezetes koronatorténetének ábrázolása is egyértelműen jelentősen ferde állapotban mutatta.³⁸ Ezt a megfigyelést erősítette meg 1792 júniusában Kazinczy Ferenc is, aki I. Ferenc király (1792–1835) budai koronázási lakomája alkalmával az ezüst tálra helyezett tárgyat hosszabb időn át alaposan szemügyre vehette, és megállapította, hogy a kereszt mozog.³⁹

34 Vö. a témáról a nagyközönség számára írt két kisebb közleményünket: *Az elcserélt kulcs: Mikor ferdült el a Szent Korona keresztje? Magyar Nemzet*, LXVII. évf. 2004. június 5., 142. sz., 36. és *A Szent Korona és a társadalomtudományok védelmében, Új Ember*, LX. évf. 36. (2925.) sz., 2004. szeptember 5., 6.

35 KOMÁROMY András, *Berényi György naplója az 1634/35-ik soproni és az 1637/38-ik évi pozsonyi országgyűlésekről, Történelmi Tár*, 1885, 137.

36 „Reponitur in cistam confractam, quia claves erant Viennae, et tam facile haberi haud poterant.” MOL, N 114, Köt. 1. fol. 112. (febr. 15.) – Vö. még DEMKÓ Kálmán, *Az 1637–38-iki pozsonyi országgyűlés történetéhez, Századok*, 19 (1885), 321.

37 BERTÉNYI, *A magyar Szent Korona, i. m.*, 126.

38 DECSY Sámuel, *A magyar szent koronának és az ahoz tartozó tárgyaknak története*, Bécs, 1792, ill. hasonmás kiadása az Amor librorum sorozatban: Bp., 2003, 38, I. tábla: a Szent Korona elől- és hátulnézeti ábrája; újabb, modern közlése: TÓTH, SZELÉNYI, *A magyar Szent Korona, i. m.*, 62. és 102. ábra

39 *Kazinczy Ferenc utazásai 1773–1831, vál., szerk. és jegyz. BUSA Margit, Bp.–Miskolc, 1995, 68.*

De ugyancsak ferde állapotban mutatja a korona keresztjét az 1780. november 29-én elhunyt Mária Terézia királynőnek a bécsi kapucinus kriptában található síremlékén látható Szent Korona-szobor is. Mivel pedig Mária Terézia halálát megelőzően a koronát utoljára az ő koronázásán, 1741. június 25-én Pozsonyban használták, joggal tette ez ideig a kutatás a kereszt elferdülésének *ante quem*-dátumát 1741/84-re.⁴⁰

A kereszt elferdülésének *post quem*-dátumát viszont – ha némi bizonytalansággal is – a legújabb kutatás az 1620-as évekre helyezte. Eddig az időpontig ugyanis szinte minden ismert koronaábrázolás egyenes keresztrel ábrázolja nemzeti ereklyénket.⁴¹ Nevezetesen a teljesség igénye nélkül: az 1555-ben keletkezett Fugger krónika; II. Mátyás magyar király, majd utódai koronázási emlékérméi és különféle pénzei (1608-tól kezdve); Jeszenszky János 1609-ben megjelent és általában elfeledett ábrázolása; Lucas és Wolfgang Kilian nevezetes rézmetszetei (1610, 1612); az eddig ismeretlen, említett 1618. évi ábrázolás (még hozzá elől- és hátulnézetből egyaránt); a Révay Péter koronaőr (1608–1622) titkárához, Hrabéczi Dánielhez köthető festmények 1620–1621-ből; végül III. Ferdinánd említett koronázási portréja 1626 tájáról.⁴²

40 *A koronázási jelvények okmányai, i. m., 20.*

41 Bár egyes kutatók szerint a korona keresztje már II. Mátyás magyar király Lucas Kilian készítette metszetén (1610) is ferdén áll, ez azonban csupán a korona kissé ferde helyzetben való ábrázolásának és az uralkodó fejtartásának a következménye. Ezt igazolja az is, hogy a metszet felső részén lévő magyar címer felett látható koronán a kereszt egyértelműen egyenesen áll. Vö. TÓTH–SZELÉNYI, *A magyar Szent Korona, i. m., 16.*

42 Az említés sorrendjében (a teljesség igénye nélkül): Fugger krónika: *Bayern – Ungarn tausend Jahre. Katalog zur Bayerischen Landesausstellung 2001, Oberhausmuseum, Passau, 8. Mai bis 28. Oktober 2001*, hrsg. Wolfgang JAHN–Christian LANKES–Wolfgang PETZ–Evamaria BROCKHOFF, Augsburg, 2001, 34, Nr. I. 4. (Veröffentlichungen zur Bayerischen Geschichte und Kultur 43.); a koronázási érmek: Jozef HLINKA, *Bratislavské korunovačné medaily a žetóny*, Bratislava, 1966. (Fontes Historického odboru Slovenského národného múzea v Bratislave) és Lajos HUSZÁR, *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, Bp., 1979, Nr. 1106–1127. stb. passim; Jeszenszky ábrázolása: Johan[nes] JESSENIUS A JESSEN, *Regis Vngariae, Matthiae II. coronatio*, Bécs, 1609 (OSzK App. H. 705/1.); a Kilian metszeteire és III. Ferdinánd portréjára: BUZÁSI, *III. Ferdinánd, i. m., 151–152.* és XLVI–XLVIII; az 1618. évi ábrázolás: MOL, A 95, 1618, fol. 5v. és fol. 13v., végül a Hrabéczi-festményekre legújabban: MIKÓ Árpád, *A Szent Korona a tartományok címereivel. = Történelem-kép: Szemelvények múlt és művészet kapcsolatáról Magyarországon. Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában 2000. március 17. – szeptember 24., szerk. MIKÓ Árpád–SINKÓ Katalin*, Bp., 2000, 426–428, Nr. VII–1.; HOLLER László, *A magyar királyi koronát ábrázoló 1620–1621. évi festményekről*, Művészettörténeti Értesítő, 49 (2000), 297–310. és ZSÁMBÉKY Monika, *Megjegyzés a magyar királyi korona 1621. évi ábrázolásaihoz: A megkerült szombathelyi kép, uo., 50* (2001), 341–342., ill. általánosan újabban *A koronázási jelvények okmányai, i. m., 10–18.* és TESZELSZKY, *De sacra corona, i. m., passim.*

Már pusztán ezek ismeretében is egyértelműen cáfolható az, az újabban egyre szélesebb körben elterjedt elképzelés, miszerint a Szent Korona keresztje – a korona aszimmetrikusra történt, különleges tervezése miatt – eredetileg is ferde formában, nevezetesen a föld forgástengelyével párhuzamosan készült volna.⁴³ Már csak azért sem készülhetett így, mert mai dőlésszögét (kb. 23,5 fok) a korona javítói – az Ipolyi Arnold vezette tudományos vizsgálat (1880) során való leszedését, majd visszatételét követően, valószínűleg a IV. Károly koronázása után, 1916 legvégén végrehajtott forrasztásos megerősítés idején – alakították ilyen mértékűre. De ami a kérdés eldöntésében ennél sokkal meghatározóbb: a művészet-, művelődés- és egyháztörténet már régóta bizonyította, hogy a középkori Európában egyetlen korona sem készült ferde kereszttel, és a korabeli ember, így a koronát készítő mesterek világméppé nem az aszimmetria, hanem éppen a szimmetria felelt meg. Mindezt jól igazolja, hogy a régi századokból fennmaradt templomokon is mindig és vitathatatlanul egyenesen áll a kereszt. Az 1638. február 14-én tartott királynékoronázásról újonnan előkerült és több szemtanú által is dokumentált „koronabaleset” tehát ennek, az eredetileg bizonyosan egyenesen álló keresztnek az elferdülési okára ad jelenlegi ismereteink szerint valószínűsíthető megoldást; bár természetesen – mint utaltunk rá – a 17–18. században további sérülési lehetőségek sem zárhatók ki, hiszen szinte biztosan voltak. Ez ideig azonban több hasonló esemény még nem dokumentálható.

Az egyik legvitatottabb problémáról: a Dukász Mihály-kép

Végezetül az 1638. évi forrásokkal közel egyidejűleg kezünkbe akadt, már többször említett 1618. évi koronaábrázolások kapcsán nem térhetünk ki a Szent Korona másik gyakran vitatott problémájának, a Dukász Mihály bizánci császárt ábrázoló zománcclemez sorsának érintéséről. Az elmúlt másfél évtizedben ugyanis egyre erőteljesebb hangsúlyt kap az a gondos kritikával sohasem vizsgált, 20. század végi, fantáziadús elképzelés,⁴⁴ miszerint a Révay Péter koronaőr 1613-ban megjelent munkájában a korona hátsó oromzatán leírt Szűz Mária képet⁴⁵ 1784 és 1790 között II. József király cseréltette volna le Dukász Mihály portréjára. Ennek a kérdésnek azért van különös jelentősége, mert a korona görög zománcclemezeinek és görögnek nevezett alsó részének (*corona Graeca*) datálását alapvetően meghatározza.

43 Legújabbban: FERENCZ, *Szent István király koronája*, i. m.

44 Ennek, az alaposabb tudományos indoklást nélkülöző hipotézisnek a legfőbb szószólója Pap Gábor; nézeteire lásd PAP, *Angyali korona*, i. m.

45 „in fronte recta imago Salvatoris nostri pomum tenentis ex adverso Divae Mariae Virginis” RÉVAY, *De Sacrae Coronae*, i. m., 75. – magyarul: *A korona kilenc évszázada*, i. m., 224.

A 18. század végi tudatos képcsere azonban nem több, mint teljesen megalapozatlan hipotézis – miként erre már 1983-ban előbb Bogvay Tamás, majd 1986-ban Lovag Zsuzsa és Marosi Ernő művészettörténeti, újabban pedig a Szent Korona történetének egyik legjobb ismerője, Bertényi Iván történeti forráskritikai módszerrel felhívta a figyelmet.⁴⁶ De elsősorban mégsem azért, mert a korona 1784 és 1790 közötti esetleges javításáról, átalakításáról vagy képcsereiről ez ideig semmiféle forrással nem rendelkezünk. Pusztán II. József különtségével, vagy úgymond „magyarellenességével” összefüggésbe hozni a kérdést pedig egyenesen tudománytalan – nem beszélve arról, hogy a 18. század végén a korona görög részéhez egy stílusában és ikonográfiailag ennyire odaillő, eredeti bizánci zománclemezt még a reformer uralkodó sem tudott volna kincstárából elővarázsolni. De ezt nem is tette. Noha Révay Péter koronátörténetében valóban Szűz Máriát „helyezi” nemzeti kincsünk hátoldalára, ez egyszerűen nem felel meg a valóságnak.

A korona mellett hosszú éveken át (1608–1622) lelkiismeretes szolgálatot teljesítő koronaőr nem láthatta Szűz Máriát annak hátoldalán, annak 1618-ból újonnan előkerült hátoldali ábrázolásán⁴⁷ ugyanis – ha csak ceruzával is, azaz halványan, de egyértelműen – egy bizánci jogarral trónoló portré, azaz biztosan Dukász Mihály alakja vehető ki, hiszen bizánci hatalmi jelvényvel Szűz Máriát sohasem ábrázolták. Mindez tehát azt jelenti, hogy a Dukász portré már 1618-ban is mai helyén állt, így kicserélése nem fűződhet II. József korához; noha vitathatatlan, hogy durva szegecseléssel való megerősítése a korona hátsó oromzatán valamikor tényleg megtörtént. Azaz feltételezhetően azon kutatók véleménye állhat legközelebb az igazsághoz, akik a korona felső részéhez méretében nem pontosan passzoló Dukász Mihály-kép felszerelését vagy a 11. század második feléhez, vagy az 1170–1180-as évekhez kötik.⁴⁸ Révay és kortársai tehát az 1608., az 1613. és az 1618. évi király- és királyné-koronázások, valamint a koronázási jelvények 1621. május 14-én Kassán történt megszemlélése idején⁴⁹ mindannyiszor a bizánci császár

46 Thomas von BOGYAY, *Über die Forschungsgeschichte der heiligen Krone = Insignia Regni Hungariae*, i. m., 66–67; LOVAG, *A koronakutatás vadhajtsái*, i. m., főként 45–47; MAROSI Ernő, *A magyar korona a jelenkori kutatásban és a populáris irodalomban: Megjegyzések a művészettörténet-tudomány jelenlegi helyzetéhez és megbecsüléséhez*, Művészettörténeti értesítő, 35 (1986)/1–2, 49–55; BERTÉNYI, *Révay Péter*, i. m. – Vö. még főleg irodalomtörténeti és életrajzi vonatkozásokkal: BÓNIS György, *Révay Péter*, Bp., 1981, főként 52–61 (Irodalomtörténeti füzetek, 104).

47 MOL, A 95, 1618, fol. 13v.

48 Az 1. jegyzetben idézett munkák közül lásd elsősorban (további irodalommal): IPOLYI, *A magyar Szent Korona*, i. m.; DEÉR, *Die Heilige Krone Ungarns*, i. m.; KOVÁCS–LOVAG, *A magyar koronázási jelvények*, i. m.; BERTÉNYI, *A magyar Szent Korona*, i. m. és újabban mindenekelőtt TÓTH–SZELÉNYI, *A magyar Szent Korona*, i. m., passim, valamint vö. még HOLLER László, *A magyar korona néhány alapkérdéséről*, Századok, 130 (1996)/4, 907–964.

49 Vö. SZILÁGYI Sándor, *Révay Péter és a Szent Korona (1619–1622)*, Bp., 1875, 27 (Értekezések a történelmi tudományok köréből V. 1.).

képét látták a koronán, a jeles koronaőr viszont leírásában – kora igen erős Mária-tiszteletének jegyében – „helyezte” arra Magyarország Nagyasszonyát. Hasonló módon kapott nála csodába illő, számmisztikai magyarázatot a korona kilenc függője (függőlánca) és kilenc oromdísze, mint a Magyar Királysághoz tartozó egykori csatolt- és igénytarományok jelképe, továbbá egyéb elemei is, és így kerültek korona-ábrázolására – nem tévedés – a magyar trónt betöltő Habsburg uralkodók portréi is.

Révay Péter a 17. század elején tehát kora és egyúttal saját, szimbolikával és misztikával áthatott, ideális koronaképét készít(t)ette el mind leírásban, mind metszet formájában. Azaz ő a szimbolikus tartalmat sokkal lényegesebbnek tartotta, mint a valóságot. A jövőbeli interdiszciplináris (történeti, művészettörténeti és ötvös-restaurátori) kutatásoknak azonban – a már meglehetősen jól ismert szimbolika és eszmeiség mellett – mindenekelőtt az utóbbit kell a Szent Korona hiteles históriájának feltárása során bemutatniuk, hiszen egy konkrét tárgy „fizikai” története mindig jelentősen eltér a hozzá kötődő és a vele kapcsolatban kialakult gondolat- és eszmevilágtól. Mindez különösen igaz a magyar történelem legfontosabb és leghosszabb ideig szimbólumként (is) szolgáló kincsére. Az 1638 februárjában történt és jelen írásban ismertetett „baleset” ugyanakkor szemléletesen bizonyítja, hogy köztisztelőben álló nemzeti ereklyénk földi pályafutása során ugyanolyan esendő volt, mint Isten kegyelméből felszentelt uralkodóink vagy azok legegyszerűbb alattvalói. Különleges sorsát éppen ezen emberi tulajdonsága teszi valóban teljessé.